

II

ПИСМА ИЗ ЕПОХЕ ПЕТРА I ПЕТРОВИЋА

(Грађа из Државног архива у Задру)

Настављамо са објављивањем историјске грађе из епохе митрополита Петра I, која се налази у Државном архиву у Задру у збирци докумената »Lettere del Vladika del Montenero ed altri manoscritti in cirilliano dall'anno 1807 all'anno 1818«.

У овим писмима срећамо пуно драгоцених података који ће нам послужити за боље освјетљавање XIX вијека. Нарочито су нам добро дошли подаци о кужној болести која је харала по Црној Гори и у сусједним њеним провинцијама 1817 и 1818 г., а и појединости које се односе на болест митрополита Петра I-га. Почетком 1818 г. ствари су биле у Црној Гори узеле врло рђав обрт: Брђани су били у рату међу собом и с Турцима; свуда наоколо у турској земљи и на црногорској граници куга је морила; томе је придобила у Црној Гори и „преужасна глад“. Митрополита Петра I били су спопали болест у ногама и сухи кашаљ. Свему томе треба још додати непријатељско турско и аустријско расположење према Црногорцима и Петру I.

Ј. Миловић

Петар I С. Орловичу
28. II. 1817.

Љубезни Симо,

Находећи се забуњен и огорчен от злодјејства доњекрајскога, како ћете от Сава Крушке разумјети, нијесам мога ништа писати за моје дјело от брода него само пошаљем вам обратно извјестноје писмо да га скорије отправите, али ми се чини у њему једна мала ошибка¹⁾, то јест, у ријеч написану појубрезованију мислећи да сљедује написат по необразованију здјешнаго²⁾ краја, и зато нијесам сасвијем писмо запечатао, остављајући да видите и поправите, ако иде по мојему мјенију.

¹⁾ Ошибка = погрјешка.

²⁾ Здјешни = овдашњи.

Поздравите љубезњејше от моје стране господина колонела. Ја сам весма обрадован писмом што је из Беча получио јербо оно гласи то што је насред срдца с великом жељом стојало. В прочем будите увјерени што ја јесам

Цетиње,
февраља 28,
1817.

истини доброжелатељ
ваш
М. Петрович.

Петар I С. Орловичу
12. III, 1817.

Рекоше ми да се не може проћ преко плани(не) от снијета. Зато ви нијесам јучер посла ово писмо. Овамо је сваки ден град, снијет и дажд, како да се зимње вријеме примиче.

Пишу ми из Острога и Жупе, да се турска војска купи и да хоће на Дробњаке ударит. Писао сам Даут бегу Речепашаићу, молећи везира и сву господу кои војску купе да се уставе и да праву сиротињу не ћерају; не знам хоће ли се уставит, али знам ако ударише да ће све разурит. Остајем драго вас поздрављајући

Цетиње,
марта 12,
1817.

ваш доброжелатељ
Петрович.

Петар I С. Орловичу
15. III, 1817.

Љубезни Симо,

Получивши ваше љубезливо писмо остајем вам пуно благодарен за благодарумије и за труди ваши употребленија с Ђурасовићем по дјелу от моје пулаке³⁾, сад мислим да ћете и остале после по мојеј препоруки лахше и скорије свершити уздајући се да и он неће допустит себе до позивања на суд. Драго би ми било, кад бисте му поради хљеба с господином Љепопиллом⁴⁾ могли помоћи. Да ви је обоици у то препоручен. Чините што знате и будите увјерени што ја јесам

Цетиње,
марта 15,
1817.

ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

Споља:

„Его⁵⁾ високоблагородију господину мајору Орловичу
у Котор“.

³⁾ Пулак = мало магаре.

⁴⁾ Francesco Lieporilli, окружни комесар у Котору.

⁵⁾ Его треба читати јаво.

Петар I С. Орловичу
23. VIII. 1817.

Копија

Ц-ро к-му бококторском окружном војеводи и гувернијалном
совјетнику г-дну о(д) Супе.⁶⁾

При общте народњем черногорског и бердцког собрания о(д) 6-га/18 августа, с особеним моим настојањем преставио сам на разсужденије нихово предложенија ваша ради установљенија темелја пограничног по разумију и пупличног покоја и порјатка. За сва моја старанија употребљена за сходствовати вашим предложенијам, — није ми другојачије могуће — нако — народни о(д)говор примљени и вашему високоблагородију всерпочтењејше у точној копији препроводит, при овому мојему о(д)зиву, из којег садржаније оно благоволићете усмотрјет, да желаније овога народа клони се, за сосједну политическу добродјетел, која саставља љубав обшту и начало оне, јест, да сва дјела погранична о(д) сваке версте да буду рјешавана с пограничн. ц. к. власти о(д) Боке уједно с поразумијем чиновниках овога народа за обоићи канал судјејства трибуналах.

Међутијем за долг мој овога вида находим се у дужности испунити о достављени вам доста точном на знање с обич. почитанијем пребивајући

Цетиње

23 августа/4 септембр.
1817-га

черногор. митр.
Петр Петр(ович)

Сја копия вѣрно е преписана изъ сочиненія — колеж. ассесора —
С. Орловича.

Јаков Стефановић С. Орловичу
1. X. 1817.

Милостиви государ,
Симеон Петрович,

Како је долазио Јосиф на Орњу Луку да прифати неке дуге знава нијесам, а и да сам знава, немам ви што писат колико што ни сада немам, нити се чује о(д) свијета ништа, газетах није и тако како сада немамо друге забаве нако с Дониокрајцима, кои су с пута дошли.

За мој афар⁷⁾ Г. о(д) Супе није хотио послат писма Господарева Говерну, но како да је промијенио миса с Трибуналом и као да су се сложили.

⁶⁾ Franz Suppe, губернијални савјетник и окружни которски поглавар.

⁷⁾ Невиновни = невин.

Овдена је доша Г. Томо Милинић из Цариграда. За ово што кажује није важно, а за друго ви знате да ја немам прил(и)ку питат. Међутијем ви станите с оцем архимандритом весело којег и поздрављам, а ми ћемо стат на стражу о(д) куге која не⁸⁾ је околила, и вјерујем ових дана да ће не затворит о(д) градовах, у толико имам чест имјановат се с љубезнијем поздравом

Цетиње отобра
1-га 1817-га.

Покорњејши слуга
Јаков Стефановић.

Споља:

„Високоблагород-му г-дну милос-му государју господину Симеону Петровичу мајору Орловичу у Острог“.

Петар I С. Орловичу
2. X. 1817.

Љубезни Симо,

Примио сам от господина мајора Калингера једно писмо на име ваше, које вам при овому листу пошаљем, такођер и Пјешивцима за попа Средана разпјешително от моје стране писаније, кои се находи, како ми пишете и како видим из писма пјешивачкога, невиновит,⁹⁾ него неправедно оклеветан.

Новости не имамо друге наоко да је пуна кућа сваки ден несретниках кои су из Цариграда повраћени и да је кућа не само у Подгорицу, и у Зету, него и у Бар и на Сеоца и у Године страшно ударила морити сваки ден по толико чељади. Сад разсудите колико су ове новине пријатне.

В прочем љубезно вас поздрављам и остајем
Цетиње, ваш доброжелатељ и слуга
октобра 2, М. Петровић.
1817.

Споља:

„Его високоблагородију господину мајору Симу Орловичу у манастир Острог“.

В. Радовић С. Орловичу.
15. XII. 1817.

Благородни господине,

Биће два дана како су долазили преда мног жители од ове комунитади његушке кои имају своју стоку и кои су имали своја

⁷⁾ Affare = посао.

⁸⁾ Не = нас.

мјеста и зимовишта у провинцију, молећи ме да пишем господину капитану от провинције, да би истиема допуштио на коигођ начин да не би изгубили своју стоку, у коју состои све нихово имуће, зашто када је изгубе, више у Црној Гори живјети не могу. Предвидећи будућа проишшества узео сам мјере. Трудим вас да бисте пошли у господина капетана от провинције и от мое стране истога молили да би допуштио више реченој стоки на своа имовишта с онезиема начи-
нима да плате свакому свое кому што сљедеу; ове стоке коа је улазила **биће** около пет тасуџах¹⁰⁾, код них више не би требовало него педесет **чобанах** кои би је чували; ако би се продужио ови затвор да немају **излазит** него само доносе на стангаде¹¹⁾ пред Котор нихову прови-
зију. А што би кои учинио штете или покрађе или друге кое работе да има платити на исто мјесто или по крајнеј мјери да пуште стоку да је могу дат у свое приателе без да не улазе чобани. Узмите ови **труд** на себе и одпишите ми што ће ви одговорит или на (...) гдан **или** на други начин ако се не согласи да могу исти продават своју **стоку**.

Кои остаем вас поздрављајући

Вуколај Радонић.

Његуши,
 Д-бра 15. 1817.

Споља:

„Високоблагородному г-ну мајору Орловичу в Котор“.
 На полеђини је другом руком написано: »Tre scattole d'oro, una medaglia d'oro, un anello¹²⁾ vescovale«.

Петар I С. Орловичу.
 5. I. 1818.

Љубезни Симо,

Приложеноје при сему писмо прошу предат нашему љубезному Калингеру, нека ми прости што нијесам досле испунио моју дужност, **вјерујте** ми да се находим свеђер забуњен от народа кои ми не даје **једне** минуте покоја. Једва сам данас уграбио вријеме за отговорити **њему** и господину капитану от циркула¹³⁾ относително његушкијех **стварих**, а кад се Јаков поврати из Цернице, отговорићу за Глуходољане.

¹⁰⁾ Тасуџах мјесто тасуџа.

¹¹⁾ Stangata овдје ограда.

¹²⁾ Anello = прстен.

¹³⁾ Circolo = округ.

Шиљем ви његушко писмо, ако видите прилику да га прикажете
ће би слѣдовало и да ми га опет пошљете; изнова немам што писат
него остајем љубезно вас поздрављајући

Цетиње,
генварја 5,
1818.

ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

С. Пламенац С. Орловичу
7. I. 1818.

Високоблагородни господине,

Питам прошење што нијесам о(д)говорио на два ваше високо-
почитајема писма које сам има чест примити прво о(д) 3-га пасатог
декембра чрез Јова Чавора, а друго о(д) 2 овога текућег чрез г-на
Момула коџе, на прво мислио сам да није била потреба вас безо-
коити мојем о(д)говором будући нијесте изволили писати друго **нако**
само да ће доћи комисија на 4/16 овога генвара и по тому чека **сам**
докле дође комисија да видим што ће учинити и на кои ће начин **нас**
оставити. Да умијем вама, милостиви господине, писати **обстојатељно**
за све што ће воспослѣдоват о(д) нашијех гостјех, а на друго о(д) 2-га
текућег числа ваистину о(д) сметње исправљања и о(д)прављања
нашијех гостих нијесам у стање био писати ви, будући јуче **пјешком**
ходио на Годиње и повратио се веома уморан, зато всенижајше **просим**
да ми великодушно **простите** и да не вмијените другому чему **нако**
истинитијема више изјасњенијема разлозима,

Кои остајем с о(д)личним високопочитанијем и преданостију

Берчели,
генварја 7-го
1818.

вашега високоблагородија
милостиваго государја
всепокорњејши слуга
Сава Пламенец.

С. Пламенац С. Орловичу
7. I. 1818.

Високоблагородни господине,

У ваше високопочитајемо писмо о(д) другога числа овога текућег
имали сте доброту писати кому бисте повјерили ако ви и када ви би **да**
Јазаровић оно што је дужан. Зато имам чест донести вашој милости
да сам писа дјакону Иву Зецу да дође к вама и да вас моли и ваше
руке љуби о(д) моје стране да бисте приложили све ваше стараније
колико приђе можете принудит мојега дужника да плати и подмири
колико је по објазатељству дужан, зашто мира и покоја немам о(д)
Тураках којима сам дужан, и да бисте помјанутому дјакону изволили

вручит да колико приђе може достави мене у Берчели. Тако и с овом имам чест потврдити и всенижајше молити вас, милостиви господар, за Бога и за ваше здравље, порадите како ви боље знате колико приђе извадит из проклетога Лазаровића и по истому дјакону Зецу мене доставит, зашто лијека немам и не знам што о(д) себе чинити, за које ви најусердњејше препоручујем.

У исти час дође Чавор и пожали се да су га Његуши глобили поради што није донио о(д) мене о(д)говор на ваше високопочитајемо писмо о(д) 30 пасатога декебра с којем изволили сте извијестити мене да ће комисија доћи. Зато покорњејше вас молим да речете и да молите кнеза и остале Његуше да поради тога узрока сиромашу Чавору не чине које штете и пакости зашто за та узрок немају ни једнога разлога. Он је ваше писмо мене исправно посла. А што нијесам ја вама о(д)говорио, тому сам ја крив, а не Чавор, и зато покорно вас молим, ако је за то на Чавора та глоба о(д) Његушах постављена, будите му сиромашу пријател и да га не разурају без ниједнога разлога и његове кривице.

Кои остајем како за то тако и за све друго всепокорњејше препоручујући себе у вашу милост.

С'отличним и непремјеним високопочитанијем за чест себе постављају за вазда именоватсја

Берчели
генварја 7-га
1818.

вашего високоблагородија
милостиваго господарја
всепокорњејши слуга
Сава Пламенец.

С. Пламенац С. Орловичу
7. I. 1818.

Високо благородни господине,

Дољгом и обвјазаностију себе постављају доложити вам, милостиви господар, како су наши љубезни гости кои су од окружне власти одређени за доћи и видјети и познати болиест која се усилила у ову нахију; аривали¹⁴⁾ су овде на благополучно овога текућег 4-га числа, кои су били у свему слободни чинити по њиховому наложењу од старије власти, и кои нијесу нимаљејше ни у кои разлог имали ниједне сметње чинити све по њиховој иструкцији, и ја у колико сам био вриједан нијесам манка ни у један разлог учинити све по њиховому желанију, и ја сам неодлучно ш нима био и ходио у све куће гдје су боници били и у сва мјеста гдје су кћели поћи, а у кућу знам и ви можете вјероват да нијесу могли контени¹⁵⁾ бит зашто нијесам у стање био учинити како би ваљало, нако само да нијесу

¹⁴⁾ Arrivare = доћи.

¹⁵⁾ Contento = задовољан.

веома гладни били. Они су с великијем опазом¹⁶⁾ у нас стали, без тавалае, без тавасолах, без нотнијех хаљинах нако кои је што има и донио собом, могу ви се пофалит на свијех госпoде докгорјех, депутата и офицера да су људи поштени и сниходителни и у свему благороднога обхожденија, а особливо ваш и мои пријатељ г(оспoди)н Кода кои се у све показа истинити пријатељ обштега добра. Они су Јутрос рано од нас пошли кои ће ви устмено и обстојатељно за све де фаре од ове стране казати и освједочити, ја сам (госпoди)ну доктору Крашко-вићу како старјешини и начaљнику од ове комисије препоручио и мно-го молио да би учинили рапорт кси би сходствова ниховому доброму карактеру и што би учинио да га ова сиромашка чељад благосливљају и прославливају његово име, — ја знам у колико буде г(оспoди)н Кода јакостен, учиниће све за добро народно, него ме страх да добри и поштени људи мало јакости и снаге имају, — за које особливо имам чест препоручити вашој доброту да настоите и да чините како ви за благорасудите. — А ја с ваздашном стимом и високопочитанијем чест имам бит.

Берчели,
генварја 7-го
1818.

вашего високоблагородија
милостиваго государја
всепокорњејши слуга
Сава Племенец.

Петар I С. Орловичу
8. I. 1818.

Љубезни Симо,

У ови час примих от г Пламенца извјестије да су се љекари повратили назад како ћете из приложених писем разумјети које сам међу моја писма примио. Видјет ћемо сад што ће они правителству приказат, и хоће ли се котомације¹⁷⁾ отворит, верху чеса ожидају от вас увједомленије кои ве љубезливо поздрављам и остајем

Цетиње,
генварја 8,
1818.

ваш доброжелатељ
М. Петрович.

Петар I С. Орловичу
12. I. 1818.

Љубезни Симо,

Ја сам примио ваше писмо у које спомињете моје волове, оли нијесам имао нити имам времена писати за них ништа, јер не можете вјероват у каквому се забуну навлашчито от Божића находим. Јакoв

¹⁶⁾ Опаз = опрез.

¹⁷⁾ Contumacia = контумација, кардигена.

је јучер доша из Цернице, и прекосутра послаћу господину капитану от циркула отговор кои сам получио от Глуходољанах за поради ударања на страже ћесарске а међутијем шиљем истому извјестна вам два писма, за моје особите после писаћу ви и послати чрез мојега момка што скорије буде могуће, кои вас љубезливо поздрављам и јесам

Цетиње,
генварја 12,
1818.

ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

Петар I С. Орловичу
26. I. 1818.

Љубезни Симо,

Иду тамо два монаха из манастира Острога, послани у Приморје поради уља, да су ви препоручени, што бисте им исходатајствовали дозволеније. Они ће вам казати да се потврђава оно што сам ви приђе писа за наше Србе да су Турке у Ужиц потукли.

Ја сам данас чрез Меле(н)тија примио писмо от капетана Мушовића из којег примјечавам, да су нешто смућени херцеговски Турци а на исти начин и ови у Зегу како ми људи кажу. Знаћемо унапријед љевше, међутијем сердечно вас поздрављам и јесам

Цетиње,
генварја 26,
1818.

ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

У овоме писму се налази једна цедуља од Петра I на којој стоји ово: „Ја нећу бит прекосјутра дома, јер како су Цеклињани поставили кулук тако се находе неки смутљивци кои раде да га разметну и у прошлу суботу мало што се нијесу побили. Зато ме неотступно моле да прекосјутра будем међу нима, јер и нао не може бит без боја, будући се речени смутливци Турцима похвалили да ће кулук разурит а кулукчије и njihова страна воле сваки по једну рану добит него пуштит да тако буде, видјећете што ми Пламенец отговара поради стражах и за исто премного Паштровићи лажу“.

Јаков Стефановић С. Орловичу
2. II. 1818.

Милостиви господар,
Симеон Орлович,

От високопочитајемога вашег писма — биљезатога 29-га прошлога, познао сам и ову згуду колико ме љубите и колико ви је мила моја чест.

Ја не могу друго нако за вазда бит вама обвезан и незаборавно благодаран. — Пошто је, господине, ствар дошла до жалбе коју г. Вицковић на мене приноси да му држим пушку без разлога. Прошле су четири године да сам (м)у да пет талијерах, а сада хоћу ако ће имат пушку да ми да пет талијера и на них добит; — а о(д) часа су и како су моје пет талијера у њега, када дође и оставит нећу докле не изиде пред нашијема господарима, тадар ћете видјети да се ја засрамит нећу, нако аџо би ми било забрањено искат моје; вјерујте јако су моја обстојателства ограничена како сами изволите знат, али се не боим да ће ме нитко застидјет, да ја или лажливијем, или пријеварнијем начином јесам икога обиједио. — Ја сам мислио вазда досада да се Вицковић шали, — но сада видим да ме он почитује за једнога његова чипчију, но како ја нијесам никада за њега мислио, ни брои(о) га у број живијех непријатељах, — тако још сада не мислим.

Остајем с потвржденијем мојеја к вам — должности, с коим имам чест бит.

Цетиње 2-га
февра
1818-га.

В. в. благородија
покорњејши слуга
Јаков Стефанович.

Петар I С. Орловичу
7. II. 1818.

Љубезни Симо,

Ето вам пошаљем извјестне два писма за господина капитана от циркула и треће поради болести што се у Комане гласи и поради отправленијех мноју људих у оно мјесто от којих чекам извјестије.

Пише ми Стефан из Бјелопавлићах да је у прошли четвртак прочитана бурунтија¹⁸⁾ везира босанскога у Оногош¹⁹⁾, да свак буде справен до друге његове заповиједи да иду на Морачу, и да је Мехмед бег Селмановић из Пљеваља учињен пашом и сераскћером²⁰⁾ пред војском, и по свему се види да је истина и да се некаква мрежа плете око нас.

Ја сам посла за главаре да гредушчу нећељу дођу овдје. Биће што Бог да, кои је вазда овому народу био у помоћ, даако га и сад не заборави.

Ја вас поздрављам и остајем

Цетиње,
февраља 7,
1818.

ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

¹⁸⁾ Бурунтија = везирово писмо.

¹⁹⁾ Оногош = Никшићки град.

²⁰⁾ Серашћер = поглавица, дук.

Петар I С. Орловичу
7. II. 1818.

Љубезни Симо,

Драго ми је што нијесте никому казали што сам вам писа поради кужне болести која се бјеше огласила у Комане, јер се јошт не зна чисто је ли истина, или није, него ми кажу да је најперво умерла једна жена пошто је родила двоје ђеце, која су такођер умерла, пак иза тога наком неколико данах умре и двоје чељади у друге куће, ма није било на них познати, никаква кужнога биљега, а како се народ от куге уплашио, тако от којегођ*) болести које чељаде ће умре, мисле да је от чуме умрло.

Ја сам посла Јосифа и Вукала да призову главаре от Љешанске Нахије и да пођу у Комане, али да се ни с ким не мијешају, и ако буде речена болест у коју кућу, да је чине изгорјет, а чељад која буду жива, затворит далеко от другијех кућа, да се ни с ким не састају; тако и сусједе оуженијех кућах да затворе стражама, да се остали Комани с њима не мијешају, а на исти начин, да нитко от Церне Горе и Бердах у Комане не улази, и Комани да не могу нигђе изван своје границе излазит, него да свако племе постави своје страже и да се от свијех житељах команскијех с највишим опазом чувају.

В прочем љубезно вас поздрављам и остајем

Цетиње,
февраја 7,
1818.

ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

Споља:

„Его високоблагородију господину мајору Орловичу
у Котор“.

У овом писму има једна цедуља на којој стоји ово: „Ако буде по несчастију истина за ову болест, ја ћу у мах писат господину капитану от циркула како чисто исвјестије получим, а приће не могу.

Писао сам Његушима поради Ришњанах. Данас ће бити на збор. Мислим да ће ми скоро отговорити. Послаћу отговоре и на друга два извјестна вам писма, како ми вријеме дозволи, јер сам захваћен сад и не престајем писати за народње после зашто ми стоје људи у кућу“.

Јосиф Бућин С. Орловичу
11. II. 1818.

Високо преос(вја)шчењејши и високомилостиви господар,
Дајемо ви на знање како смо по вашој заповиједи дошли у племе Комане и како сте наредили, дошли су с нама десет главарах с(д) Љешанске Нахије и окупили све Комане брез Бандићах у које

*) Код Петра I стоји "гоегођ".

се село била огласила болијест и питали је ли у село Бандиће истинито болијест, коизи о(д)говорише, умерло је шесторо чељадих, па смо се препали нити ми идемо к нима, нити међу нама пушчајемо, је ли чума,²¹⁾ је ли болештина не знамо, ма се ми са нима не мијешамо, нити се с нима нитко мијеша, јер заисто мислимо да јесу о(д) чуме померли, и тако господару посласмо за Бандиће да се окупе на главицу пред црквом да их питамо како је било, и од часа је померло оволико чељадих, тако се и окупише и ми пођосмо с главарима да са ш нима зборимо и почеше ни кажеват како је било.

Служила је кћер Ачије Ненадића из села Бандића у једнога Турчина у Подгорицу, у коју су кућу померла чељад о(д) чуме до саме једне жене, ова ђевојка бандицка препане се почне искат плату што је служила, рече јо(ј) она була: парах немам, но узми што ти драго. Дијете се слакоми, узме у врећу робе те са њом дома, пошто дође дома, чељад раздријеше врећу, трећи дан иста ђевојка и ње двије сестре и ње мајка умру и како су двије куће а под једно сљеме само што их плот дијели међу кућом Ачије Ненадића и Бека Петровића, тако сјутри дан у другу страну о(д) куће умре снаха Мирка Бековића и кћер јо(ј), скочи Ачија Ненадић них свијех укопа зашто другијех у село било није но се сваки разбјежа, а пошто и укопа, ето га жив(и) у пећину, нити он кућ иде ни нитко к њему, нако што му додају сељани, али на ону чељад мртву како је кажева Ачија Ненадић ни једнога биљега видио није ко и је укопа и пошто смо разумјели да су чељад о(д) чуме померла, кћели смо по вашој заповиједи да запалимо куће, али куће су покривене плочама како сами, господару, знате запалит се не могу без да се не унесе слама или дрвах а уносит не хоће нитко у ове куће, јер се сватко бои, и тако стоје и при њима нитко не приступа, но се сваки разбјежа и сваки се чува ма добро, воистину, господару, међу један на другога из пушаках, да се не мијешају но сваки стои верх себе, и ово чељадих о(д) када је померло јесу седамнаест данах данас, и отадара нити је тко умаро ни се разболио, но је све фала Богу здраво, до данашњега дневи. —

А како сте наредили за страже, ми смо се договорили с главарима, и страже су постављене наоколо свијех Команах, а сада ни, господару, заповиједа и ми ви са свијема главарима цјеливамо свете руке и скуте

из Буроњах [11] фебара 1818-го

в. в. п. покорни слуга
Јосиф Бућин с дружином.

Споља:

„Его виоко преос(вја)шчењејшему господину г. господару митрополити и кавалеру Петру Петровичу... на Цетиње.“

²¹⁾ Чума = жуга, морија.

Петар I С. Орловичу
25. II. 1818.

Љубезни Симо,

На писмо које сам от Комуниади²²) рисанске примио шиљем господину капитану от циркула отговор, тако и вама извјестне два листа потписане с приложенијем мојега печата. Ако господину капитану угодно буде, да би његушки и рисански главари потврдили вјеру али мир, ја ћу писат вама да будете у присуствије и Његушима да пошљу своје главаре.

За чумну болест можете бит увјерени да је досле не има нигђе у наша мјеста, нако што је било у Комане и што су ми рекли да је у исте прошасте седмице умрло троје чељади бандицке. Послао сам нарочно Вучету Вулинова да ми донесе чисто извјестије.

Пише ми архимандрит острожски како се састава и ноћио на Бршно с капетаном нихшицкијем, кои му је говорио да не има војске на Морачу и да иде нови везир на Босну. Тако му је и ово говорио, да је примио писмо от пријатеља из Травника, у којему пише, да се свадио нихов цар с росијским царем, али да се јошт војске нијесу биле.

Били су главари његушки, цетињски и ћеклицки послани от мене да ухвате вјеру међу осталијем Катунјанима и ухватили су до Преображенија, пак ми каже један от них кои се разговара с некијема Предишанима, да Доброћани ову смутњу уносе и обећају Цуцама и Бјелицама сваку помоћ потајну, а на верху и јавну, ако би до тога дошло; и ово се може истинито вјеровати, по тому што сам ја от другога доста вјернога человјека разумио, којему је обећавана плата сваке године ако се сагласи на оно што Доброћани желе.

Ово је ствар велика, која се не може претрпјети; слѣдователно и на саме Доброћане не може се толико дерзновеније односити. Знаћемо унапријед левше, јербо како говори у книжици плачевнога порабошченија Србије, стара пословица сербска: „Заклела се земља рају, да се сваке тајне знају“, знаће се и ова до мало времена. Међутијем остајем љубезно вас поздрављајући,

Цетиње,
февраја 25,
1818.

ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

²²) Comunità = општина.

Стефан Лазаровић С. Орловичу

6. III. 1818.

Ваше високо благородије, милостивој государ,
г-дин Симеон Орлович, росијски мајор, поздрављају вас
желно и љубезно,

Узимам слободу писати вашем високо благородију како се и сада у Берда находим, имајући доволно труда у народ и бранећи да се између себе не покољу, како и хоћаху с настојањем некијех главарах митнијех, а највише поради оне земље, коју сам је оставио ледином до дохотка господарева, зашто митници²³⁾ не даше учинити како је судом.

Ово жита држао сам на скупоћу да га боље продам. Сада је скочило на четири гроша и више багац, ево хоћу сада га почет продавати, и како га продам, ето ме дома ће идем, јер прије нијесам могао, и колико ме муке убило уздржајући Бјелопавлиће и Пјешивце да се не покољу, и благодарећи Бога јесу они у мир, али се несрећа догодила међу Пиперима те су се поклали између себе, има мртвијех и рањенијех 16.

Ходио сам међу њима досад у два пута и ту сам много муке видио, јер половица Пиперах хоћаху да Турке и Хоте на ону половицу доведу, а саде стоје тако, иза мене није више зла ни боја било.

Г-дине мој, пишем ви новине које су садашње, дошао је из Трамника²⁴⁾ један Нихшић Бејдо Мулајахин има данас пети дан, а стојао је тамо од Никоља дне зимнога, дакле је кажевао капетану Мушовићу, да је истинито заратио Москов Отомановићу, и чуо је у Трамник ферман, у који зове у помоћ Босну и Румелију, и Надолију, и од Мисира, и од Шама, и ко је Турчин, и његов да иде пут Стамбола, а везира Скопљака босанскога оправрио га је у Надолију ће је добар јунак, а другога ће у Трамник послат.

Ово је истинито. Можете увјерени бити, зашто је њи Турчин разуман кажују, и није лажив, а и досада је био збор за рат, ема ја нијесам никоме вјеровао, зато ви нијесам хотио ни писати. А вјерујте ми све се препало о(д) тога ко је Мухамедов. И ови у Зегу знају и поручевао ми је и писао, Међикукић да се са мну стане, и сам је устима говорио валај зарати Москов, и ето у Арципелиг ђемије

²³⁾ Митник — онај који трима мито.

²⁴⁾ Трамника мјесто Травника.

московске уљегоше, поздравља ве архимандрит, и сердар, — а ја остајем на вијек вашег в. б. покорни и умиљени слуга

Стефан Лазаровић на вашу службу

У Острог на постницу

марча 6

1818.

Споља:

„Его високо благородију и милостивем государју господину Симеону Орловичу росијскому мајору љубезно и покорно, у Котор“.

Петар I С. Орловичу

12. III. 1818.

Љубезни Симо,

Писао ми је господин капитан от циркула за послнку санитарске комисије у Годиње и у Бандиће, и ја сам главарима от Катунске Нахије при ниховом овдје собрании прекојучер све по реду објавио, и ето реченому господину шаљем отговор. Кажу ми да је у Бандиће изновице умрло двоје чељади от кухне болести, верху чеса, чрез Ускоковића, чекам истинито извјестије, којег сам нарочно у Љешанску Нахију послао. Боим се јер ће опет ови жалосни народ остати затворен.

Ја нијесам отдавно слабијега здравља био него ли сад у ове два-наест данах марчане, једно от болести коју имам у ноге, а друго от жестокога кашља, кои ме непрестано мучи. Имао сам за неколико дни тешки оган, али от суботе устајем кад и кад из постеље. Друго ви немам што писат него остајем љубезно вас поздрављајући

Цетиње,
марта 12,
1818.

ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

Петар I С. Орловичу

15. III. 1818.

Љубезни Симо,

Казао ми је Иванчик што сте му наредили да ми каже, али ја видим да није могуће изгорјети куће у Бандиће, ни у Годиње, које су от кухне болести отроване, будући сам три или четири пута писа и посла моје људе у Комане поради истога дјела, но безполезно. Обещали су главари катунски да ће сакупит трошак и повести комисију санитарску да то учине, али не вјерујем да ће своје обещаније испунит, пак да би и испунили, Годињани су опет дошли у своје домове и помијешали се с осталијем кућам от истога села, у које није чумна болести било. Мене се чини да би они приђе пустили, да изновице куга

у них удари, него ли се сагласили да njihове куће буду спаљене, јер их не би у состојаније били поправит, не имајући дервља, и није мало него 50 и више кућах, будући су сад сви сељани помијешани, а сувише што Церничка Нахија неће о том ни радити да се куће изгоре, ни да се ови народ от ћесарске државе не затвори; зашто ни они нити што купује, ни продаје у ћесарске пазаре него у турске. И по свему се види да ће се опет затвор учинит кад нитко о добру обштемү радити не хоће. Кажу да у Подгорицу непрестано куга свирјепствује, а у Скадар јошт више, и све ће јаче свирјепствоват како се јача врућина приближава. Прошу да предате приложено је писмо господину капитану от циркула. Ускоковић није се вратио из Љешанске Нахије и не могу за Бандиће ништа вјероватно писати приђе него ли се он поврати. Ја час устанем, час лежем у постељу. Није почти²⁵⁾ ни једнога часа кои ми не доноси нове горести и печали. Доходили су к мене четири Пипера баш у највишу моју немоћ, жалећи се како је проклети Илија Пилетић удрио с Ђурковићима на Рогаме да отузме плијен што су Рогамљани Подгоричанима узели и зађеде бој у кои погину два Ђурковића и трећи Илин син најстари. Иза тога је послао четворицу у Скадар да ишту војску, да Рогаме сасвијем разуре, кои су пандури свијем Брђанима и бедем пиперски. Писао сам Бјелопавлићима и осталијем Пиперима да им иду на помоћ; но како су Рогами ближе почти Подгорице него ли осталијех Пиперах, тако их могу из пријеварке разурит докле се Брђани сакупе, а што се тиче до овога народа, ви знате његово состојаније и самоволство којег на сваку штету и несрећу вуче, пак разсудите могу ли ја међу ним здрав бити и за њега на сваку страну отговарати. И како ме неће печал мучити кад видим његово зло состојаније. Вјерујте ми, да сам више него ли игда ослабио и без живота остану једнако Богу себе препоручавам и остајем ваш доброжелатељ и слуга

Цетиње, марта 15, 1818.

М. Петровић.

У овом писму налазе се двије цедуље од Петра I. На првој стоји: „Дође Ускоковић и каза ми непријатни глас да је у Бандиће двоје чељади от куге умрло у прошасту суботу. Сад размислите состојаније овога несретњег народа: Берђани у рат међу собом и с Турцима. Куга свуђ наоколо у турску земљу и у нашу границу и глад преужасна. Може ли бит вишега зла и несреће?“

На другој цедуљи стоји: „Шиљем ви писма Ђурасовића. Нека се сва наједно находе при вама, тако и Лукачево које сам приђе заборавио послати, да га прочитате и да ми га пошљете. Ухватио сам вјеру от мира међу Доброћанима и Милићима до 8-га септембра. Сјутра шиљем Јакова у Церницу поради годинскога посла и поради преузамах што су воспосљедовали међу Глуходољанима и Паштровићима. Молим вас да питате доктора што би добро било за излијечење от кашља упо-

²⁵⁾ Почти = скоро.

требљат. Мене су перси здраве, али имам некакав сухи кашаљ који ме мучи при врх персик више најгорње кости под герло“.

Петар I С. Орловичу
16. III. 1818.

Љубезни Симо,

Увјерен будући вашим писмом да Ђуро Живков, урожењец²⁶⁾ црногорски, није уписан у число цесарских подан(и)ков, пошаљем свидјетелство подписано мојом руком и печатом моим потврђено, да га ви дате његовому отцу или коме знате.

За Доброћане разумјећете из моје јучер писане цедулке, како сам међу нима и Дубљанима вјеру ухватио, будући ми Доброћани препоручевали а на сверху и писали. Ја бих рад да се и умире, јер знам што би могло унапријед воспосљедовати.

Ево опет у ови час дође сердара Бошковића син самодруги послани от Бјелсравлићах и Стијењанах који зову да пођу 20 главарах от Черне Горе међу нима, јер заисто хоће турска војска на Рогаме ударити. Писао сам г. губернатору и главарима от Његушах да пошаљу четири чојка, тако и остала племена от Катунске Нахије да учине. Ја сам слаба живота. Нити могу ходити, ни писати. Јакова сам јутрос посла у Церницу, а Стефан је и сад у Брда, чини што може, но безумни људи не слушају, него сами себе јарам на врат стављају и за своју погибел раде. Остајем

Цетиње, марта 16,
1818.

ваш доброжелатељ и слуга
Петровић.

• Споља:

„Его високоблагородију господину мајору Орловичу у Котор“.

Петар I С. Орловичу
22. III. 1818.

Љубезни Симо,

Ја сам на сваки начин радио да се куће от кухне боле(с)ти у Године и у Бандиће отроване изгоре и најпослијед јесам писа г. губернатору, да главари от свијех племенах који имају поћи у Пипере најприје у Комане пођу и да куће опале, кои ће у перви понеделник кренути, али ће то бит доцно, јербо како знате господин капитан от циркула иште, како има и разлог; неотлагателно становити отговор, как и не знам хоће ли моћ речени главари куће опалит и учинит како требају, а ја без чиста разлога не могу то правителство моим писмом увјерити,

²⁶⁾ Урожењец = домородац, мјештајани.

нити се полужити но оно што очима ће видим, јербо ризикам моим поштењем, но да би и све учињено било и да бих ја мога такво писмо дати, Годињани, како ми Јаков пише, не пуштају њихове куће да се изгоре. Из овога с крајним сажаљенијем видим, да ће наши труди остати безпољезни и да ће Кордон санитарски изновице бити постављен.

Што ми за новце пишете, које ће Црногорци скупит за трошак поради санитарске комисије, да би се дали онијема, коим би куће опалили, ја вас увјеравам да о том нитко не ради и не мисли једне паре дати изван ове три племена о коих сам и прије вам писа.

Закладе које сте ми чрез Иванчика послали исправно јесам примио, кои вас љубезно поздрављам и остајем

Цетиње,
марта 22,
1818.

ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

У овом писму има једна цедуља од Петра I на којој стоји ово: „Ако видите да ће Кордон бити скоро постављен, не оставте, прошу, увједомит мене унапријед, јер бих Иванчика посла да што гођ купи прије затвор учини.

Благодарју вам за љекарство које сте ми послали ради кашља, кои ми не даје покоја међу остале моје б(о)љезни“.

Петар I С. Орловичу
28. III. 1818.

Љубезни Симо,

Јучер дође Вучета, мој момак, кои стои на Олеч, и каза ми непријатни глас, да је чумна болест и у Жабљак дошла, от које су умерли 21-га числа сево теченија 2 Циганина, а 23 и 24 један Турчин и једна була и дијете једно. Куће су опалили и страже ставили да се чувају.

Ја сам писа Цеклињанима да и они страже поставе да се ни с ким от турске стране не мијешају и робе никакве не купују, али знам сви народ и не могу се поуздат у његово чување. От главарах кои су пошли у Брда нијесам имао извјестија и не знам јесу ли што у Комане учинили.

Дошла је под Будвом једна филуга²⁸⁾ паше от Јанине у прошли понеделник или вторник и послана су писма у Котор. У ову филугу јесу међу Турцима три Церничанина, кои су от глади пошли у турску земљу. Чини ми се по неким примјечанијем, да Али паша простире своје намјереније за освоити Скадар. Знама да су Дервишагићи и Сердаревић код њега кои су изагнати пашом скадарским и да они раде Ибраим пашина сина дигнут на владање, но не знам хоће ли успјет у своих предпријатијах, да не остану от Али паше преварени иза како би његова војска освоила Скадар.

²⁸⁾ Филуга — некаква лађа на мору, *navis genus* (Вук. Рјечник, 1898, с. 823).

Доходили су к мене Цетињани, говорећи да ће они и Његуши и Теклићи поставит страже да се не мијешају ни с ким от остале Церне Горе, само да не буду затворени от пазарах ћесарскијех, но се мене чини да правителство от бокелске провинције неће на то бит согласно.

Најпаче по тому што сам ћесар хоће у Боку доћи и за то мислим да ће Кордон поставити више него ли за све друго.

Ми се находимо у самим несшастним обстојателствам нако једино милосердије Божије с нас промисли којему се препоручавам и остајем

Цетиње,
марта 28, 1818.

ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

Споља:

„Его високоблагородију господину мајору Орловичу у Котор“.

У овом писму има једна цедуља од Петра I на којој стоји ово:
„За писмо које сам посла капитану от циркула не бих рад да прими у худу²⁹⁾ страну замедљеније³⁰⁾ истога писма, али ви ћете знат то по правит. Мене мој кашаљ не оставља и свакоме могу рећи несрећа прати више него ли ме игда пратила“.

Петар I С. Орловичу
11. IV. 1818.

Љубезни Симо,

Бићете мислим разумјели како су Паштровићи и Глуходољани убили три Берчеланина и ранили пет, кои су били на паштровски плијен ударили и своју погибел искали от својега самоволства и непослушанија.

Ја пишем господину капитану от циркула поради кужне болести, која се у Жабљак и у Комане около прошлога новомјесечија бјеше указала. Прошу да му писмо предате, да не рече јер сам заборавио моје обећање. Друго вам немам што писати нако што речена болест не престаје у Скадар и у Подгорицу свирјепствовати и што три Церничанина кои су из Јанине дошли зову Церничане да иду на поселеније³¹⁾ у Али пашину државу, али не хоће нитко поћи. Разумијући да је виши дио чељади померло из числа онијех који су прошлога года у турску земљу пошли.

Цетиње,
априла 11, 1818.

Ја сам ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

²⁹⁾ Худ = рђав.

³⁰⁾ Замедљеније = застој, успоравање.

³¹⁾ Поселеније = насељавање.

Петар I С. Орловичу
16. IV. 1818.

Љубезни Симо,

Послаћу за главаре от ближнијех кнежинах да у грјадушчу не-
 ђељу дођу овдје да се договоримо за учинити колико будемо јакостни
 почест јево величеству императору австријскому; но ако буде потреба
 да коња пошљем, седло и зенђије не ваљају. Абаија није начињена
 да покрива све седло, него је прокидена да се јабука и облук от седла
 види, а свите овакве како што је абаија не има ни гајтана златнога
 за начинити да се може покрит, и тако кад удобор није, да једна вјешч
 другој соотвјетствује, не ваља ништа. Шаљем ви писмо от Авксентија.
 Такођер и друго што ми Ћесаровић пише поради пулаке на које није-
 сам ништа отговорио и нећу му отговорити.

У ови час дође изновице извјестије от г. Пламенца да је истинито
 кужна болест у Глухи Дол како и у Године. Сад разсудите у каквому
 се бићу находимо и што ће бит овога љета кад буду велике врућине.
 У Подгорицу и у Скадар свеђер јаче куга свирјепствујет, а у Жабљак
 није поновила своје дјејствије, тако ни у Сеоца.

В прочем љубезно вас поздрављајући остајем

Цетиње,
 априла 16,
 1818.

всегдашни ваш доброжелатељ
 М. Петрович.

Петар I С. Орловичу
16. IV. 1818.

Љубезни Симо,

Ја видим и знам колико се ви старате да не буде Санитатски
 кордон изновице постављен и да не остане ови жалостни народ от па-
 зарах затворен кои ни овако не може живјети но ево несреће што пише
 г. Пламенец да се опет чумна болест у Године [не] у ону махалу прву,
 у коју је приђе била него у другу, у кући Марка Никача, објавила и
 четворо чељади недавно уморила и да у Глухи Дол сваке седмице не-
 кад једно, а некад и по двоје чељади умире, у исто братство и махалу ће
 се приђе говораше да је неколико чељади умерло и на сверху Пламенец
 су двије ријечи закључава говорећи: „Ово све пропаде“. Каже ми Ђико
 Милов кои је прекоономадне из Цернице доша да су се Церничани дого-
 варали, да учине пазар један ден за сву Церницу, а други за Глуходо-
 љани, и за Годинане, да се на вирски пазар не састају и да се чувају
 от Глуходољанах и Годинанах, али ја знам како се ови народ чува.

Послаћу Стефана прекосјутра у Церницу с писмом да им говори
 што би се чували с највишим пазом и што би страже поставили.

За Комане разумјели сте из првога мојега писма како је около
 прошлога новомјесечија у село Бездановиће умерло шесторо чељади

от куге у кући Живка Голубова и како су Комани ону кућу у мах изгорјели, но перве окужене куће остају цијеле из коих се и ова посљедња отровала, будући у њу једна мачка дошла и на халине лежала.

Ово несретње извјестије соопшчавам господину капитану от циркула, не могући инако учинит да не прими моје молчање³²⁾, в худују страну кад от другијех о свему буде увједомљен,³³⁾ пак и савјест и чест моја не дозвољава ми инако, знајући да он очекива³⁴⁾ от мене извјестије како му јесам обећао, и да сvez сусједске љубави то изискује.

Ја сам се вас ужелио, но ваше тамо стојање полезно је цијелому народу и мене. Желим от свега сердца да будете здрави и весели, по желанију својему,

Цетиње,
априла 16,
1818.

ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

Петар I С. Орловичу
20. IV. 1818.

Љубезни Симо,

Имах ја једно писмо што бих приготовио да ви пошљем поради овога сиромаша Мирка Бошкова Команина, но како у исто доба разумјех да је Санитатски кордон постављен, тако сам отложио докле видим хоће ли и Стањевићи бит затворени. Бјеше један лијеп бокин³⁵⁾ от ћилибара за камиш³⁶⁾ от симсије, кои ви Мирко пошиљаше; остао је сад да се ја почелебијам с ним, али не бих рад за дуго.

До прошедше недјеље била се кужна болест утајала у Жабљак, но како чујем, јавила се опет жестоким начином. У Комане није већ ниједно чељаде умерло последијед смерти Живка Голубова, а у Годиње и у Глухи Дол кажу да напредује.

Пише ми господин Буровић за поставленије кордона и каже да су двије жене паштровске учиниле преступленије санитарске уредбе преко Черне Горе. Ето му шаљем отговор и остајем љубезно вас поздрављајући.

Цетиње,
априла 20,
1818.

ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

³²⁾ Молчање = ћутање.

³³⁾ Увједомљен = обавијештен.

³⁴⁾ Очекива = очекује.

³⁵⁾ Bocchino = муштакла.

³⁶⁾ Камииш = чибук.

Петар I С. Орловичу
26. IV. 1818.

Љубезни Симо,

Ја желим знати којег числа хоће ћесар у Боку доћи, да за благовремено могу наредити Црногорцима да пођу на речено мјесто с барјацима, јер ви знате какви су нерегуларни људи, такођер и за машкуле колика треба упалити, него ми за једно и за друго пиштите, и како знате нађите машкулах зашто су мои разнесени по Црној Гори и по Бердима на погранична мјеста. Немамо нако три на Стањевиће и два овдје, а праха мислим да ће требоват најмање два барјелама³⁷⁾ и то ви можете узнат колико ће бит потребно кад узнете колико машкулах сљедује запалит. Прошу купите и јавите ми кад ћу послат да га прихвате и колико асприх имам дати. Ово све ако ви не управите нема ко други.

Ја сам промислио да је најљевше Црногорцима на Залажке Стране на поглед Котора стати, пошто ћесар неће у Будву ићи, на које би и мене на коња могуће било поћи, јер пјешнице не могу како и ви знате наниже ни стопе кренути от болести коју имам у кољена и не бих никад низ Крстац сиша а камо ли и низ Праћиште пред Котор како ми пишете.

Чујем да се наш љубезни колонел ³⁸⁾ кои час у Боку чека и сердечно желим да то буде истина и да скорије дође за радост свијех кои га љубе и без лицемјерства почитајут. Поздравите господина мајора Калингера и вјерујте што ја јесам

Цетиње,
 априла 26,
 1818.

ваш доброжелатељ и слуга
 М. Петровић.

Петар I С. Орловичу
30. IV. 1818.

Љубезни Симо,

Разумијем да се неки Црногорци нијесу устиђели произносит у тому граду злоумишљене своје лажи и неправде, говорећи да је мене мило што је Санитатски кордон постављен и да сам ја о тому радио да тако буде учињено. Чујем да су и вас у неки дио именовали. Ово је на мјесто благодарности коју би дужни били нам воздават за непрестане труде што у свако доба за нихову ползу употребљавамо. Али се ја не чудим, јербо зли људи у такве после находе неко своје удоволствије и радост адскому духу својственоу³⁹⁾. Нека се, дакле, насите и нека лажу што кои хоће. Ја благодарим Бога што је моја совјест

³⁷⁾ Барјело (barile) бачвица.

³⁸⁾ Colonnello = пуковник.

³⁹⁾ Својственоу мјесто својственоу.

от свакога непоштенога и непозволителнога дјела чиста и непричастна ничему што би могло вредително бит чловјечеству и мојему поштењу. Нијесам ја кужну болест донио у Церну Гору, него черногорско самоволство и непослушаније. И то је чинило Кордон поставит. А да су мене слушали и да су се от куге чували, како сам их непрестано молио, не би тога било.

Данас дођоше к мене четири Рогомљанина и донесоше ми писмо от Стијењанах у које ми дају на знање да су се опет изновице сви Пипери сјединили с Пилетићем и с Турцима противу них и Рогомљанах и да су им затворили Цернци планину, а Пилетић и Турци пазаре, да ни по кои начин живјети не могу, а ходити не могу никуђ, а послати немам кога. Не може бит да они не прспану. Сад промислите што ће из тога воспосљедоват.

Цетиње,
априла 30,
1818.

Јесам ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

Петар I С. Орловичу
30. IV. 1818.

Љубезни Симо,

Ја бих сердцем и душом рад доћи да се поклоним његову ћесаро-краљев(с)кому величеству кад у Котор дође и то бих за највише счастије⁴⁰⁾ себе почитова, али ви не можете вјероват докле ме не бисте видјели, како сам от перве недјеље Великога поста у живот ослабио, не само от болести коју имам у ногама и от кашља кои ми не даје ни слова проговорит и кои ме безпрестано мучи, него и сувише от повседневне горести и печали, која ме осушила и како арђа ⁴¹⁾ железо сгрзила и сваке веселости лишила. Не могу се поуздат у оваквом состојани та пут учинит пјешице ствратнога (!) низ Коловирску страну и низ Коложун, нити се осмјелити могу с оваквијем кашљем изист пред једнијем монархом. Ваља да је судба спредијелила што бих ја и при тому случају био несчаслив, којеј противит се није могуће, но за ваше усердије и за вашу љубов и доброжелателство к мене, јесам, и за вазда ћу бити благодарен вама, и ви ћете узет на разсужденије ово несчасно налаженије у којему се ја находим, кои не имам кромје⁴²⁾ вас никога уздана, ни доброжелателна и кои вас љубезно поздрављам и остајем

Цетиње,
априла 30,
1818.

ваш истино доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

⁴⁰⁾ Счасстије = срећа

⁴¹⁾ Арђа мјесто рђа.

⁴²⁾ Кромје = остим.

Петар I С. Орловичу
4. V. 1818.

Љубезни Симо,

У ови час примих ваше писмо и при њему друго от ц. к. војеводства от окружија бокелскога на које пошилием отговор у самој спорости, тако ћу и у Церницу немедљено⁴³⁾ послати господину Пламенцу наредбе да са сваким благопристојним начином санитарска комисија буде от Церничанах дочекана и провођена у сва мјеста от кухне болести отрована, нека види сву истину да се лажива уста заграде која говоре да смо ми чинили кордон поставит, а да није куге у Церну Гору.

В прочем љубезно вас поздрављам и остајем

Цетиње,
 маија 4.
 1818.

ваш доброжелатељ и слуга
 М. Петрович.

Стефан Лазаровић С. Орловичу
5. V. 1818.

Ваше високоблагородије и милостивој господарју,
 господин росијски мајор, Симеон Петрович,
 господин Орлович, здравствујте многољетно.

С великоју љубовију и неописаноју желностију узимам слободу писати вашем високоблагородију, како сам ходио у Цермничку Нахију и стојао сам 15 данах за по вољу народнијех посалах у мјеста чиста трудио се по заповиједи господара м., колико сам могао.

Затворио сам пазар на Ријеку Цернојевића за два мјесеца да нитко не доходи, нити је у прошле суботе био нитко ниоклен, и да ви бјеше видијети како се народ опрашаше на исти пазар ће неће на њ за ускоро доходити, па сам умах у Цермницу пошао у господина Пламенца и по његовој воли ходио, и међу чистијема племенима вјеру уфатио, на исти начин и о(д) Ријечке и Цермничке Нахије међу некијема племенима.

Находећи се биједни народ у страх о(д) болести, поставили су страже упут за чуват се, а пазар и они развергли како за Ријеку чули, дакле немају ни жита ће купити ни чеса другога, а далеко је нима пред Котор, како знате и ви.

Г-дине, имао сам срећу примјен и красно дочекан о(д) господина Пламенца љубезно, поздрављајући ваше високоблагородије, и он јест у велику муку и у страх расуђдајући за народ сувише имао сам једно писмо о(д) г-дина архимандрита Авксентија, у којему ве и он поздрав-

⁴³⁾ Немедљено = одмах.

ља. Бићете примили три оке масла што ви је подавно послао, и једне чарапе које су у мене, ема не ваљају ништа, биће ви Иванчик за све кажевао кои је и примао.

Господине мој и жива моја жело, мислим да имају 10 годишта о(д) када се видијели нијесмо, колико ме на вас жеља, и о(д) сердија мојега и љубави досађујем ви с овијем мојем ходијем писмом, а ваша писма љубим намјесто вас како које аз⁴⁴⁾ биједни получим.

Андрија Пламенац, поп Саво, поп Нешко и прочи главари о(д) Нахије, сваки за вас пита и сваки поздравља тако и сердар Михаило љубазно, и сердар Ђурашковић питао и поздрављао, и поп Пеовић, и поп Јанковић. Препоручио сам Иванчику да ви се поздрави с моје стране и да ви исповиједа mistake и да ви препоручи у милост в. в. Б. биједнога, скитајушчасја, полагају своју жизан и всју надежду на ваше високоблагородије милостиви благодјетељ, остају на вјек в. в. Б., всепокорњејши и всеподањејши до моје смрти слуга

маја-5
1818.

Стефан Лазаровић
на вашу службу.

Заборавих, како заповиједате за оно вина на Доброско Село јест на два ризика. Једно стои код самога огња. Може се у врућини поштетити; а друго је сиромаш празан, нема ништа. Стра, ме да га не прода о(д) глади. Но је боље да се макне како Иванчик дође и усут га ће ви заповиједате.

Споља:

„Високоблагородном и милостивом господарју, господину Симеону Орловичу, росијскому мајору љубезно у Котор“.

С. Пламенац С. Орловичу
10. V. 1818.

Високоблагородни господине,

Високопочитајемо и много љубљено ваше писмо о(д) 3 овога маја има сам чест примити, у којему изволите писати поради комисије. Ви, господине милостиви, изволите знати моје слабо состојаније у којему се находим и које ми не дозвољаје учинити онолико колико бих желио, но за чест отечества и жизен моју не бих поштедио; ја нијесам манка учинити све оно што су о(д) мене требовали, тако и овдјена у кућу колико су стали ваистину, господине, нијесам ништа поштедио за учинити и удовољствовати моје госте, но немам ништа, али хлеба и вина имали су, и баш добро поћерали су се с вином, а у друго нијесам био у стање учинити како би ваљало, али мислим неће

⁴⁴⁾ Аз = ја.

се пожалит. Препоручујући се у вашу милост остајем с истиним моим
к вам високопочитанијем и душевноју преданостију. —

Берчели
маја 10
1818.

вашего високоблагородија
милостиваго государја
всепокорњејши слуга
Сава Пламенеџ.

Споља:

„Високоблагородному господину милостивому государју
Симену Петровичу достопочетному г-ну мајору Орловичу
у Котор“.

Петар I С. Орловичу
11. V. 1818.

Љубезни Симо,

Прочитавши писмо које сте поради Мирка Кнежевића начинили,
видим да сте у моје мисли погодили колико да смо у договору били
за свако слово како би имало бит написано. Постарајте се и за оно
што сам вас приђе молио поради императора австријскога и пиштите
ми ће се находити и којег ће числа у Боку доћи.

Наручио сам за пастерве, но и да улове коју, она је риба веома
мека. Неће, боим се у садашње вријеме, до тамо бит фрешка донесења,
а скорупа можемо добавит јест ли видите прилику да се може послати
без које маане.

За главаре кои би писмо за императора до стангадах понијели
ваљало би да су сердари или војеведе, но ево жалости што они како
знате нијесу вјешти за такве после, и то ме јако безпокои међу остале
моје горести и несреће, али ваља да шиљем једнога от Катунске,
другога от Ријечке Нахије, или два от једне, а два от друге стране, то
јест два сердара и два војеведе, ма да ви управите их како сљедујет
им поступит у тому случају кад дођу тамо.

Пише ми архимандрит острожки да је иша Јевто Шећер у
Пљевља и возвративши се, казивао је да се Сулејман паша Скопљак,
везир босански, вратио, којег су били позвали у Цариград, и да му
је цар дао 50 тисућах војске. Неки говоре да иде на границе босанске
а неки да ће на Морачу; но се мене чини једно и друго невјеројатно,
по тому што није прилике да на границе иде, будући мирно доба, а за
Морачу не требује толика војска из Уруменлије, јербо има у Босну и у
Херцеговину војске доста за оно мало мјесто, али оногоски Турци
нијесу весели и не чине зулума никаква у Жупу, нао што ишту
дугове, и то лијепим начином говорећи: „Дајте нам што сте дужни, а
за остало што је међу нама и вама ако буде наша рука, лако ћемо
се нагодит, ако ли не буде, а но ће ви јошт лахше бити“. Из овога
би се могло цијенит како да су њсшчу проњухали.

Пишите ми је ли се вратила комисија санитарска из Цернице и што говоре за чумну болест која се у Церницу бјеше огласила. Овдје су доходили ономадне из Пиперах Михаил калуђер и један Цернац кои казаше да се куга распространила у Кастрате, Хоте, Груде, Куче и право у Братоножиће и да је у Миоћени у Подгорицу више от пет стотинах пушаках другијех пусто остало, самога братства Кернића 70; ово је без варошанах, у које најприје је куга ударила и чинила да се разбјеже по Зети, а Миоћани нијесу хћели бјежат, говорећи да оно нијесу прави мухамедовци кои от куге бјеже. Жабљачани су се разбјежали, а у Медикукића страну није досле оне болести било, јер он држи страже, и не слуша што безумни Турци говоре.

Пипери су пресијекли мост што бјеше Пилетић оградио, да се не мијешају с Кучима, ни с Подгоричанима, јер су се уплашили от куге, а Комани су, хвалећи Бога, сад здрави. Остајем љубезно вас поздрављајући и јесам ваш доброжелатељ и слуга

М. Петрович.

Цетиње, маја 11, 1818.

Петар I С. Орловичу
14. V. 1818.

Љубезни Симо,

Писмо за императора веома лијепо јесте сочинили и разсужденија ваши јесу благоразумни односително губернатора Томашића. Сочините, дакле, и за њега писмо, како најбоље знате. Ја ћу послати сердара Михаила, Ђика Милова, Маркишу Ђурашковића и кнеза његушкога, другога немам кога нако њих. Маркишу можете војеводом именоват у писмо губернаторово.

Јучер разумјех да су се побили Петушиновићи и Папковићи у Бјелопавлиће и да су троица погинули, а десет рањени. Ово је нова несрећа и главобоља верху осталијех које ме непрестано муче.

Комисија која се из Цернице повратила стои у нашу кућу у Маине. Има неколико коњах кои чине штету и похару. Мој ћетић Хоташ не смије рећи ништа, него му говоре да иде ћа и угрожавају на њега. Молим вас да за ово опоменете от моје стране коме слѣдујет што би заповиједано било да не чине такво насиље.

Шиљем момче нарочно с овијем писмом ако ви што за потребу буде и остајем свесердно вас поздрављајући и желећи ви што и самому себе

Цетиње,
маја 14,
1818.

М. Петрович.

Петар I С. Орловичу
17. V. 1818.

Љубезни Симо,

Овдје су у прошли понеделник доходили и два дни стајали главари његушки за њиове после што имаду с Цетињанима. Кажевали су ми да је један младић од инжењерах излазио на Мрављаник више Вербе, али они не јављаху никаква неудоволствија противу њега, ни противу рада Гаврилова и његова сина кои су га водили. Јучер питах Николу Иванова Богдановића јесу ли Његуши глобили Гавриловића и рече ми да нијесу, ма да су му пријетили глобом, не зашто је реченога младића водио, него зашто имају на њега жалост што приноси несправедливе гласове у Котор поради чумне болести, али ја у ови час шиљем Његушима писмо да се от глобе прођу и да реченога Гавриловића оставе мирно.

За порутчика кнеза Ивана Божулића Надина совершенно увјерени бит можете, да он мене ни у Росии, ни у Церној Гори, ни у друго икакво мјесто, није више познан него снизи кои се јошт на свијет родили нијесу и да ја перво из нашега писма разумијем за тога кнеза и за фамилију Божулића Надина, за коју никад приђе чуо нијесам, нити је у моје знање доходило порутчика у наша мјеста из росијске службе изван Ивана Малешевића, којег ви добро знате и кои се такођер кнезом називаше. Остајем чекајући от вас извјестије о ћесаро-краљевскому пришествију у Боку.

Јесам ваш доброжелатељ и слуга

М. Петрович.

Цетиње,
маја 17,
1818.

Споља:

„Его високоблагородију господину мајору Орловићу у Котор“.

Петар I С. Орловичу
18. V. 1818.

Високоблагородни господине,

Извјестившисја што јево ћесаро-краљевскоје величество благонамјерен осчасливит крај сјеј високомонарш(к)им прибитвјем⁴⁵⁾ своим у сусједствен боко ксторскују провинцију, ја бих душевно обрадован и не могући по причини санитарскога кордона и по мојеј држах-лој⁴⁶⁾ старости и бољезти коју имам у кољена испунити долг мој за

⁴⁵⁾ Прибитије = долазак.

⁴⁶⁾ Дрјахли = стар (овдје дубок).

имати срећу лично повергнути себе к свјашчењејшим стопам, јеве величества и учинити моје и всјево народа пастирству мојему в вјеренаго всенижаишеје поклоненије, јако великому монарху и всељубезњејшему брату и сојузнику високославнога покровитеља нашего. Одређени бјеху четири главара из првих чиновников наших да понесу от имени мојего и помјанутаго народа поклонително писмо његовому величеству препоручено господину барону и губернатору Томашићу, но чујући да је государ император отменио своје намјереније и да неће у Боку доћи, тога ради исто писмо пошаљем господину окружном војеводи, молећи га да у самој скорости изволил би оноје доставит кому следује, што и вама сердечно препоручавам да бисте о том приложили своје стараније. Међутијем драго вас поздрављам и остајем в. високоблагородија

Цетиње,
маја 18,
1818.

покорни слуга
М. Петрович.

Споља:

„Его високоблагородију господину колежскому
асесору Орловићу“.

Петар I С. Орловичу
25. V. 1818.

Љубезни Симо,

У прошлу сриједу у вечер разумјех непријатни глас да се чумна болест јавила у Жупу Доберску у село Пипере и послах нарочно мојега момка, да ми чисто извјестије донесе, кои јучер дође и каза ми да је двоје момчади от истога селенија било пошло и стојало у Жабљак и у минувшу недјељу побјегли от речене болести и дошли ноћно дома кријући от сељанах и на други ден једно разболи се и умре. Чујући сељани такви страшни случај, скоче и ону кућу и њега у кући они час запале, а оставшу чељад из обје куће прећерају у Жабљак. Иза тога — су пошли Доберљани по получении мојега писма да и ону другу кућу сажегу и да страже поставе. Послао сам у сву Ријечку и Љешанску Нахију писма и објавио Цетињанима да сваки узме своје мјере и да се чувају. А како ми кажу да су оне куће насамоме и далеко от другижех кућах могли би се сачуват ако кћеше поради.

Ја за ово не пишем господину капитану от циркула, докле видим хоће ли се та болест надаље пружит, а чуће се мислим данас от народа кои је тамо поша на пазар. Можете ви истому господину јавити да сам вама писа, кои остајем сердечно вас поздрављајући

Цетиње,
маја 25,
1818.

ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

Споља:

„Его високоблагородију господину мајору Орловичу, у Котор“,

У овом Митрополитовом писму има једна цедуља на којој стоји ово: „Кужна болест, како Пламенец пише, у Глухи Дол напредује, а у Ријечку Нахију, благодарећи Бога, није ниђе пошла напријед нако само што је у Жупу један чојек умроо, и то сад говоре да није от чуме, будући други његов сусјед који му је керв пушчава роговима стои здрав, али от прочијех сељанах отлучен; но како је гођ, његова смерт ставила је народ у велики страх, да се сваки боље чува“.

Петар I С. Орловичу
13. VI. 1818.

Високоблагородни господине,

Злодјејаније ожеговачко, о којему ми пишете узмутило је сердце моје како жестоки јад, и у исти час у који сам јучер ујутро о том разумио, прије него ли сам ваше писмо примио, ја сам у мах писа г. губернатору и главарима на Његуше, радећи да злодјеи буду помјери својега злодјејства наказани, како ћете видјети из копије коју прилажем у писмо господину капитану от циркула, и биће кастигани ако Черногорци мене послушају. Дакле у недјељу чекам главаре овдје на договор, и међутијем остајем

Пегине,
јуња 13,
1818.

всегдашни ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

Споља:

„Его високоблагородију господину колежскому аесору Орловичу“.

Петар I С. Орловичу
30. VI. 1818.

Љубезни Симо,

Ето вам шаљем извјестна писма за господина капитана от циркула, којега сердечно, како и нашега љубезнога мајора Калингера, поздрављам и молим вас да ми штогођ пишете за Пејовића ће се находити и јесте ли штогођ више разумјели о његовом посолству.⁴⁷⁾

За кужну болест можете реченога господина увје(ри)ти да је нигдје у наша мјеста не има нако у Глухи Дол, и у њему кажу да има више три недјеље от када је престала, јер ми није коље (!) особито

⁴⁷⁾ Посољство = извјестство.

о том писати, будући калабалук от народа кои се овдје скупио не даје ми времена.

Пегиње,
јуња 30,
1818.

Јесам ваш доброжелатељ и слуга
М. Петрович.

На цедуљи која се налази у овом писму Петар I написао је ово: „Ја сам пун јада; и ако не узмем какву медижину, не може бит да се не разболим; а то ми је највише дошло видећи овога проклетога скота, да је не само сваки ден, него сваке уре и минуте гори, што не бисте могли вјеровати, и он ће ме приђе определијеленота времена у гроб замити. Молим вас да у доктора Крамера⁴⁸⁾ како за себе, или у кога ви знате, узмете раобарбара у коријењу, а не тучена, ни да није одавно него фрешак и да га пошљете и пишете колико кошта да пошљем новце.

Миркову синовцу јест крешчено име Илија. Син Петров прошу кад свершите писма прислат их к мене да Мирка отерсим.

Стефан Лазаровић С. Орловичу
10. XI.

Ваше високо благородије, милостивој господар,
г-дин росијски мајор, г-дин Симеон Орлович,
љубезно ве поздрављам и загерљам.

Покорно молим в. в. б. да ми поздравите милостивога господара М. и објављујем вам како сам у уторник вече дошао из Ресне на Церово, и ту су ми много приказали смутње у народ, кои је био, и пошто сте ви пошли из Острога гердили једни друге и побили се и нагердили, у толико купио сам Пјешивце у сриједу и не могући у сриједу све саставити ни о(д)правити ево у четвртак саставих све Пјешивце и би давије свакојаке и плача нејачијех на јаче, и колико сам могао радио сам смирити, а за сувише поставио сам кулук, да мире и да кастигају зле људи, кулуках 50 и сердар верху њих, да служе за доста годинах и суде свему народу пјешивачкому. На исти станак⁴⁹⁾ питао сам сердара Меркоја и друге кои се састају с Нихшићима и Херцеговцима за болијест ће је и ће се чује. Они мене о(д)-говарају да је није нигђе доклен они могу чути изван био је диздар никшицки у Шабац код Невесиња су два сина о Петрову дне, и тамо је умеро од болијести, а они два сина дођу у Никшиће и скоче Нишићи те их затворе у njihov дом, и ту је у затвор један умеро а други је и

⁴⁸⁾ Giuseppe Kramer, лекар у Котору.

⁴⁹⁾ Станак = састанак.

данас жив. Не стаје се нитко ш ним, већ је — говоре није нигђе у садашње вријеме.

Г-дине мој, ево пођох у Острог, а у неђељу послао сам да се купи сваки домаћин бјелопавлочки и писао сам г-дину архимандриту Јосифу и будите ми здраво и весело

(и)з Богетићах
новембра-[10]

в. в. б. милостиваго государја
всепокорњејши слуга
Стефан Лазаровић

Споља:

„Его високо благородију и милостивом государју, г-дину
росијскому мајору господину Симеуну Орловичу, со љубовију
и з достојнијем респетом на Цетиње“.
